

Kan det vara sant!?

Om sakprosa och gestaltning; om att skriva och läsa

Introduktion till Gläfsseminariet 27 april 2015

av Beata Arnborg

Det är nu fyra år sedan mina författarkollegor Anne Brügge, Madeleine Hjort och jag beslutade oss för att bilda ett nätverk för att främja den i skolan så bortglömda *sakprosan*. Idén kom ursprungligen från Anne Brügge som då var ordförande i Minerva, den facklitterära sektionen i Sveriges Författarförbund.

Vad vi ville uppmärksamma var att den litterära sakprosan är ett utmärkt komplement skolundervisningen eftersom den bärs av en berättarröst och den ger fördjupning.

Det som skolan kallar bredvidläsning var och är främst skönlitteratur. Jag vill understryka: Det är absolut inget fel på fiktion. Tvärtom. Men det finns många anledningar att *även* läsa verklighetsskildringar vare sig de handlar om motorcyklar, hästar eller, som idag, det svåra i tillvaron; ondska, krig, förlust och umbäranden.

Sakprosan kan locka de barn och ungdomar till läsning som inte i första hand söker efter det påhittade. Vi är väl många som känner eller hört talas om exempelvis pojkar som ivrigt försöker uttyda texten i Clas Olssons kataloger, men inte är särskilt roade av de populära barn och ungdomsdeckarna. Ett alternativ för dem är en välskriven bok i ett ämne de är intresserade av.

Alla sätt att locka till läsning, och därmed ge barn och ungdomar ett rikt språk, är inte bara bra, de är, som alla här vet, *nödvändiga*.

För drygt femton år sedan fick jag, då som reporter på SvDs kulturredaktion, kontakt med en forskare som studerat uppsatser skrivna av högstadie- och gymnasieungdomar. Jag träffade henne och fick också läsa många av uppsatserna. Det var en sorglig, erbarmlig och faktiskt chockerande läsning. Uppsatserna var fyllda av ofullständiga meningar, oavslutade tankegångar och felstavade ord. Jag skrev en artikel som fick rubriken »Blir du skrivkunnig, lilla vän?«

Responsen på artikeln var stor både från bekymrade lärare och oroliga föräldrar. Sedan dess har det tyvärr inte blivit bättre. Snarare tvärtom. Senare års så kallade PISA-rapporter bekräftar detta. För något år sedan skrev lektorer vid historiska fakulteten vid Uppsala universitet en debattartikel i *UNT*:

Våra studenter förstår inte ens frågorna på våra tentor. Lektorerna var beklämda över studenternas oerhört begränsade ordförråd, och, jag citerar: »verkligt oroväckande är att ordförståelsen är grund eller direkt felaktig«.

Inte långt efter kom ett nödrop från företagsekonomiska institutionen vid samma universitet – och jo, det kallades verkligen *nödrop* av roparna själva: Studenterna har svårt att stava rätt, svårt att göra sig förstådda och svårt att förstå kurslitteratur. Och därmed förstås, svårt att klara tentorna. Bland de studenter som kom till företagsekonomen direkt från gymnasiet hade en majoritet problem med språket.

På företagsekonomen hade man också uppmärksammat ett annat problem vad gällde just förståelsen; studenterna var helt ovana vid och hade därför svårt att göra anteckningar för hand, de hittade inte stödorden. I stället spelade de in föreläsningen i sin helhet på sina smartphones för att kunna lyssna på föreläsningen en gång till. Men inte heller då hade de förståelse och vana nog att plocka ut det väsentligaste.

De här exemplen gäller förvisso inte alla elever och studenter, men det gäller väldigt många.

Ett motmedel är att stärka sakprosans ställning i skolorna. Förståelsen av det eleverna läser måste bli bättre i alla ämnen. Det är *inte* bara en fråga för landets lärare i svenska, utan för *alla* lärare. Och det är inte enbart en fråga om läsförståelse, utan en fråga om demokrati: *att kunna förstå och vara delaktig i samhället*. Det har ni som kommit hit redan insett.

Gläfs har sedan vi bildades arrangerat ett seminarium på Bibliotekshögskolan i Borås, ett seminarium på bokmässan i Göteborg förra året och nyligen ett seminarium i detta hus, men en trappa ner, nämligen på Nobelmuseet. Det senare handlade om framtida läroböcker, då med utgångspunkt från Nils Holgerssons underbara äventyr. Vi har också genomfört ett projekt i några skolor för att visa hur man kan använda och arbeta med sakprosa.

Om det ska ni få höra mer under eftermiddagen. Ni ska också få lyssna på statsvetaren **Mikael Persson** från Göteborgs universitet som skall tala om **Hårda fakta om unga och demokrati**, och ni får även höra **Barbros Westlund**, läsforskare med fokus på **sakprosa**. Men allra först lämnar jag ordet till min kollega både som författare och Gläfsgrundare **Madeleine Hjort** som ska samtala med författarna **Peter Englund** och **Ylva Herholz** om hur man gestaltar det svåra.